

ירושה על פי צוואה

לוח 1 - שער העבודה

נושא העבודה

ירושה על פי צוואה

העבודה מוגשת בחסות העמותה של נוער שוחר משפט עברי

הקדמה אישית

הנושא בו אני אעסוק בעבודתי הוא ירושה על פי צוואה. בחזרתי בנושא זה מפני שלדעתי רצונו האחרון של האדם, משאלתו האחרונה חשובה יותר מכל דבר אחר וכן יש למלא אחריה בקפידות ובדקדוק רב.

בעבודה אעסוק במבט אל חוק הירושות בישראל מהבט המשפט העיברי ומהבט המשפט הישראלי.

המשפט העברי יעסוק בהתבוננות ברוב התקופות ואילו המשפט הישראלי יעסוק בפסקי דין אשר עוסקים בנושא ודרכם אלמד על החוק וכיצד החוק התממש בארץ ישראל ומה החשיבות של החוק בנוף אתייחס למאמר על פי המשפט הישראלי.

ירושה על פי צוואה היא אחד מהנושאים הכי משמעותיים במדינה ומכן עולה זכויות האזרחים הוא מגן על בקשתו האחרונה של האדם אשר לה חשיבות גדולה.

לוח 2- תוכן

תוכן העניינים

- מבוא עמ 5
- דיני ירושות במשפט העברי עמ 6
- הזכאות לרשת עמ 7
- העברת נחלה מיורשים עמ 8
- מצווה לקיום דברי המת עמ 10

- משפט ישראלי ירושה על פי צוואה עמ 11
- פסק דין עמ 15
- פסק דין עמ 16
- אי הכרה בחוזי ירושה עמ 18
- השוואה בין המשפט העיברי לבין המשפט הישראלי עמ 19
- בבלוגרפיה עמ 20

מבוא

כפי שנאמר בהקדמה האישית בעבודתי אעסוק בחוק הירושה בישראל על פי המשפט העברי ועל פי המשפט הישראלי .

מטרת העבודה היא להבין מה היא בעצם ירושה על פי צוואה, כיצד הצוואה צריכה להירשם ובאילו תנאים תקפה. נדון בשאלה מתי הצוואה תהיה תקפה והאם מותר לשנות צוואה או לחרוג ממנה לאחר מותו של המצווה.

השאלה המשפטית העיקרית אשר תדון בעבודה היא

רבים האנשים שחושבים שכתובת צוואה הינה מיותרת ואין בה צורך , אך טעות גדולה בידם חשיבות כתיבת צוואה הינה מאין כמוה . רצוי שכל אדם יתכנן את צוואתו מראש וימנע הוצאות מיותרות ואי נעימות ממקורביו .

במידה ולא נכתבה צוואה רכוש הנפטר מתחלק לפי חוק הירושה באותה מדינה בה היה אזרח .

מותו של אדם קרוב ואהוב יכולה להיות טלטלה נפשית ורגשית עבור משפחתו הקרובה של הנפטר . לרב הצעדים הננקטים על ידי המשפחה סמוך למוות לא שקולים ודי פזיזים לכן סכסוכים ומריבות אודות חלוקת רכוש ונכסים רק ירחיקו אותו מהתעסקות ובעיקר יחזקו את תחושת התסכול והמועקה בתקופת האבל .

דיני ירושות במשפט עברי

משפט עברי

המשפט העיברי שם דגש על עשיית צדק ודין אמת ועל חובת הדיין לדון "דין אמת לאמיתו" פירושו לדון דין אמת אך שהתוצאה תהיה גם צודקת. המשפט העיברי בא להגדיר את מכלול התורה המשפטית אשר מתבססת בהלכה ובנוסף, מקורות בספרות המחקר המודרנית במשפט העיברי. (חכמי הדור שלנו) המקורות הראשוניים הקלאסיים הקדומים יותר אשר פוסקים במשפט העיברי הם התנך (תורה שבכתב, תורה שבעל פה), משנה, תלמוד (גמרא), משנה תורה ושולחן ערוך. בחלק של המשפט העברי אתיחס לנושא ירושה על פי צוואה ואבחן לפי קובצי התורה לפי סידרם בהלכה.

הגדרה לירושה על פי צוואה על פי המשפט העברי:

על פי ההלכה יורשי האדם הם בניו, ולבנותיו אין שום חלק מנכסיו של האב.
אם אין לו בנים אז הבנות יורשות.
במקרה ואין לו יורשים כלל מי שירש אותו הם הקרובים שלו לפי סידרם הקרוב ליורש.
סידר הקירבה- אב, אחים, דודים ובני דודים. אשתו של האדם אינה יורשת אותו.

הזכאות לרשת :

במשפט העיברי יורשי האדם הם בניו, ולבנותיו אין שום חלק מנכסיו של האב.
אם אין לו בנים אז הבנות יורשות.
המשנה במסכת בבא בתרא¹ קובעת את סדר הנחלות " **הבן קודם לבת וכל יוצאי ירכו של בן קודם לבת . הבת קודמת לאחיו יוצאי ירכה של בת קודמין לאחיו. האחין קודמין לאחי האב יוצאי ירכו של אחין קודמין לאחי האב. זה הכלל: כל הקודם הנחלה, יוצאי ירכו קודמין והאב קודם לכל יוצאי ירכו "** .
אנו למדים כי סדר הנחלות ע"פ דין תורה הוא כדלהלן.

¹ בבא בתרא, פ"ח, ע"ב

סדר הירושה ע"פ דין נקבע בתורה בעניין בנות צלפחת² **ואל בניי תדבר לאמר איש כי ימות וכן אין לו והעברתם נחלתו לבתו** כי כאשר יש רק בנות אז הן מתחלקות בניהן באופן שווה.

כבר בתקופת המקרא אנו יכולים למצוא פסיקה לגבי ירושה :
ספר בראשית- "ויאמר אברהם הן לי לא נתתה זרע והנה בן ביתי יורש אותי".
העיקרון הוא כי הבנים בלבד הם היורשים ואיו הבנות יורשות כלל.
על פי דין תורה, הבן הבכור זוכה לקבל כפליים ממה שנוטל כל בן אחר.
לפי התורה³- "כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שניים בכל אשר ימצא לו."

אשת איש :⁴

הבעל זכאי לרשת את אשתו אך האישה אינה זכאית לרשת את בעלה אלא אם כן הייתה קרובה בעלה שאז יורשת אותו מדין הקרבה.
לאישה אין כל חלק בנכסי הבעל למעט הנכסים המשועבדים לה ושאר הזכויות הממוניות להם היא זכאית מדין הכתובה אל לא בגין זכות קניינית בנכסי בעלה הנובעת מעצם קשר אישי איתו.
כמו כן האישה אינה יורשת את בניה, אך בניה אכן זכאים לרשת אותה.

העברת נחלה מיורשים

במשך כל ימי חייו של אדם על האדמה רשאי לעשות כרצונו ברכושו כפי הנראה לו, וזכות זו קיימת רק בימי חייו. ביום שבו הוא נפטר קיים הכלל "אין שלטון ביום המות", לכן אין כל ערך לציווי הנפטר לומר מה ייעשה ברכושו לאחר מותו ,
לפי הרשב"ם⁵ **שהרי אין כח לאדם ליתן מקודם לכן דבר שלא יוכל להקנות באותו זמן שהוא רוצה שתקיים המתנה לאחר המיתה ואחר המיתה היאך יכול אדם ליתן אחרי שמת ונקבר** .

² במדבר כ"ז, ח. ב"ב קי"א וע"ב, הלימוד בגמרא הוא מלשון הפ"ס המדבר רק במקרה שאין בן, הא יש בן רק הוא יורש. הלימוד לעניין ירושת הבנים בלבד יכול ויהא ממקורות מקראיים אחרים, "והתנחלתם אותם לבכנם" ודרשו לבכנם לא לבנותכם.

³ דברים כא טז'-יז

⁴ לענין ירושת הבעל אי הוי דאורייתא או דרבנן עיין משנה ב"ב פ"ח ע"א. ועוד עיין בהרחבה אינציקלופדיה תלמודית ערך "ירושת הבעל" בכיאר המקורות ופרטי הדינים ואכ"מל.

⁵ רש"בם ב"ב קלה ע"ב

העברת נכס לזוכה היא רק בדרך של הקנאה דהיינו ביצוע פעולת הקניין כגון משיכה, הגבהה וכדו'. הדרך היחידה בה עובר נכס מאדם מת לאדם חי היא רק ע"פ דיני התורה כדין יורש וע"פ סדר הנחלות המבואר לעיל בקצרה.

באפשרותו של אדם לקבוע מי יזכה בנכסיו לאחר מותו בדרך של המתנת שכיב מרע או מתנת בריא כאשר דבר זה נעשה עוד שהמצווה בחיים, ע"פ הכללים אותם קבעו חז"ל אשר יפורטו להלן.

השאלה הנשאלת היא כיצד מעביר אדם נכס ליורש שאינו על פי הדין המותר או בניגוד לסדר הנחלות והאם מותר לאדם לשנות את מסדר הירושה אותו קבעה התורה? השאלה האם מותר לאדם לשנות מסדר הירושה אותו קבעה התורה?

המשנה עונה וטוענת⁶-

האומר איש פלוני יירשני במקום שיש בת, בתי תרשני במקום שיש בן לא אמר כלום " שהתנה על מה שכתוב בתורה"⁷

רבי יוחנן בן ברוקא אומר אם אמר על מי שראוי ליורשיו דברים קיימים ועל מי שאין ראוי לו ליורשיו אין דבריו קיימים.

פסק בעל השולחן ערוך⁸ כרבי יוחנן בן ברוקא דאין יכול אדם להעביר נחלה מיורשיו כמו כן אינו יכול לעקור מהם דין נחלה לגמרי אך יכול הוא להעדיף יורש אחד ע"פ יורש שני.

הטעם הוא כיון שנתנה התורה רשות לאב להנחיל את נכסיו למי שירצה מבין הבנים שנא' "והיה ביום הנחילו את בניו."

חז"ל טוענים כי מי שמעביר את נחלתו למי שאינו זכאי לה מדין תורה, ומונע⁹ בדרכים משפטיות שונות את קיום "סדר הנחלות" שנקבע בתורה המשנה מפרשת-

הכותב את נכסיו לאחרים והניח את בניו - מה שעשה עשוי, אבל אין רוח חכמים נוחה הימנו.

⁶ תלמוד בבלי בבא בתרא קל ע"א

⁷ בעניין השאלה מדוע אנו אומרים דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה והרי לאחר מיתתו פקעה בעלותו בנכסים אם כן הטעם הוא כי אין הוא שליט על נכסיו ולא משום שהוא מתנה על הכתוב בתורה? עיין אינצקלופדיה תלמודית ערך "ירושה" באות ט', שהביא מס' תרוצים.

⁸ שו"ע חו"מ קפא ס"א ועיין סמ"ע סק"ב.

⁹ משנה, בבא בתרא ח,ה. עמדה זו נקבעה גם בהלכה. ראה רמב"ם, הלכות נחלות, פרק ו, הלכה יא, שולחן ערוך, חו"מ, סימן רפב, סעיף ב. והשווה, ע"א 1212/91 קרן לב"י נ' בינשטוק, פ"ד מח (3)705, שבו מפנה השופט חשין להלכה זו (פיסקה 24 סיפא).

ונאמר בתלמוד הבבלי-¹⁰ חכם חריף, אל תהיה בין מעבירי הירושה, אפילו מבן רע לבן טוב, כי אין לדעת איזה זרע יצא ממנו, וכל שכן מן הבן לבת.¹¹

¹² גם התלמוד תורה מתייחס לזה בחומרה:

אמר ר' בא בר ממל: הכותב נכסיו לאחרים והניח את בניו, עליו הכתוב אומר: "ותהי עוונותם על עצמותם" (יחזקאל לב, כ.).

לא כל סטייה מדיני הירושה ומסדר הנחלות ראויה לשליליות אוטומטית, אלא יש מטרות לגיטימיות המצדיקות, לא פחות מן המטרות שדיני הירושה מבוססים עליהן, את "העברת הנחלה" מן היורשים מדין תורה ליורשים אחרים במקרים מסוימים. האיזון הנכון בין רצון המוריש לצוות על נכסיו לבין עקרונות הירושה שמדין תורה לפי ההלכה כל זמן שהאדם משייר מקצת נכסיו ליורשיו שמדין תורה, הוא יכול להעביר את יתרת נכסיו לכל מי שהוא חפץ ביקרו, אך אסור שתיעקר הירושה שמדין תורה כליל, כגון שמדאגה לפרנסת הבנות, יקבלו הן את כל הירושה, ולא יוותר אפילו "דינר אחד" לבנים.

לסיכום כנראה שהביקורת החריפה של חז"ל נגד העברת נחלה מכוונת רק נגד המוריש המבקש להדיר את יורשיו מדין תורה מנכסיו כליל. זאת, משום שהם ראויים במעשיו של מי שעושה כן משום ביטול המשכיות והנצחיות שדיני הירושה אמורים לסמלם

מצווה לקיום דברי המת:

מהי תקופה של צוואה בע"פ על פי המשפט העיברי?

¹⁰ כתובות נג ע"א: ובנוסח אחר, בבא בתרא קלג ע"ב.

¹¹ אמרה זו, המצוטטת הרבה כמקור לאיסור העברת נחלה, משתקפת בעיקר בנימוקו של "ספר החינוך", כיוון שההצדקה לאיסור טמונה ברעיון המשכיות הדורות ובראייה לטווח ארוך במקום להתייחס לאופיו של היורש המייד ולתכונותיו.

¹² ירושלמי, בבא בתרא, פרק ח, הלכה ו' (הובא ברי"ף, בבא בתרא קלג, ב). וראה פני משה, שם "ותהי עוונותם על עצמותם- שהעוון קיים על עמדותיו בקבר לעולם".

המוריש כתב את צוואתו בלשון מתנה אך לא בציע את כל הקניינים המועילים ע"פ דין תורה, אם מחמת ששכח או הקנה בקניין עדיין ניתן לדון בשאלה האם יש תוקף לצוואתו מדין "מצווה לקיום דברי המת"?

לפני כן נאמר כי לפי דעת רוב הפוסקים אמירה בלשון ירושה כגון "אני מוריש" לא תחייב את דברי המוריש מכיוון והוא מתנה אל ירושה והכתובה בתורה. אך כאשר אמר¹³ "אני נותן" מספיק זה כדי לקיים את רצונו האחרון לפני מותו.

מקור הדין הוא בתלמוד מסכת "כתובות"¹⁴

האומר תנו שקל לבני בשבת וראוין ליתן להם סלע נותנין להם סלע ... הא מני ר' מאיר היא דאמר מצוה לקיים את דברי המת" מסכם התלמוד "קיימא לן הלכה כרבי מאיר".

השאלה הנשאלת מן הנושא היא האם המונח "מצווה לקיים דברי המת" נוגע רק לצוואת שכיב מרע או גם לצוואת אדם בריא? בעלי התוספות קבעו כי קיימת מצווה גם לקיים דברי בריא אך בתנאי שהממון המצווה הושלש אצל צד ג', 'ואומר ר"ת דלא אמירנן מצוה לקיים דברי המת אלא כשהושלש מתחילה לכך' ...

הרמב"ם כתב¹⁵ "מצווה לקיים דברי המת ואע"פ שאמר הדברים והוא בריא שהרי המאה בידו של שליחו עדיין". וכן בטור¹⁵ דלא אמירנן מצוה לקיים דברי המת אלא היכא דאתפסיה בידי שליח.

שולחן ערוך הביא במקום אחד את דעת המחייבים הפקדה אצל שליח בדעת י"א, אך שני סימנים אח"כ כתב מפורשות "מצווה לקיים דברי המת, אפילו בריא שצוה ומת והיא שנתנו עכשיו לשליש לשם כך".

לעומתם סוברים הרמב"ן והריטב"א כי אין חיוב השלשה אלא הדבר תלוי בשאלה האם היה ציווי מפורש אם לאו, אבל במצוה ליתן ודאי נותנין, דהיינו דקיים מצוה לקיים דברי המת.¹⁶ דהיינו, אם ציווה ליתן מצווים היורשים לבצע את דבריו של הנפטר משום מצוה לקיים דברי המת, אך אם נקט בלשון קניין כגון שאמר "אני נותן", בודקים את הפן הקנייני אם אכן היה קניין כדין, קנה הזוכה ואם לאו לא קנה. כל זאת למרות שאנו יודעים את רצונו האמיתי של הנפטר, אין אנו מחויבים להגשים את כוונתו אפילו היא ברורה לנו באומדן דעתו של הנותן אלא עלינו רק לקיים ציווי.

נמצאנו למדים ע"פ דעתו של הרמב"ן כי ישנו צמצום החיוב לקיים דברי המת רק בנוסח "תנו לפלוני" ולא במקרה בו נאמר "הריני נותן לפלוני סך שלי"...

משפט ישראלי- ירושה על פי צוואה

¹³ "משפט הצוואה" הרב שוורץ עמ' ריא, בשם שו"ת "חקרי לב" חו"מ ח"ב סימן ג'.

¹⁴ תלמוד בבלי כתובות דף סט ע"ב

¹⁵ טור חו"מ סי' רנ

¹⁶ חידושי הרמב"ן ב"ב קמח ע"ב ד"ה "טול וזכה" וע"ע ר"ן גיטין ה ע"א. כדעה זו פסק הש"ך חו"מ רנב סק"ד

הירושה מבוססת על החוק שמסדיר את נושא הירושה והינו "חוק הירושה" התשכ"ה 1965 הירושה היא העברת רכוש של הנפטר ליורשיו. אם המונח הותיר אחריו צוואה, הירושה נקראת ירושה על פי צוואה, היורשים הם האנשים, הגופים, והישויות המשפטיות המופיעים בצוואה וחלוקת העיזבון מתבצעת על פי החלוקה בצוואה.

הצוואה היא הצהרה בכתב, המהווה מסמך משפטי, ומסדירה את חלוקת הרכוש של אדם לאחר מותו. החוק הישראלי מכיר בארבעה סוגי צוואות¹⁷ - צוואה בכתב יד, צוואה בפני עדים, צוואה בפני רשות וצוואה בעל פה, אך אינו מגדיר הוראות ספציפיות לאופן עריכת הצוואה. הצוואה יכולה להתייחס לכל רכוש שהיה לאדם בעת מותו, ולכלול הוראות מדויקות ותנאים לביצועה ולחלוקת הרכוש, ומנגד יכולה הצוואה להיות כללית ולפרט רק קווים מנחים כלליים לביצועה. אין הגבלה גם על מספר הצוואות שיכול אדם להשאיר אחריו, אך הצוואה המאוחרת התקפה שתקוים, ומבטלת צוואות שקודמות לה. משתמע מכך שהצוואה המאוחרת היא הקובעת בכל מצב.

סוגי צוואות-

החוק הישראלי מכיר בכמה סוגי צוואות-

1. צוואה בכתב יד¹⁸ - כתובה כולה בידי המצווה, וחתומה בחתימתו ובכתב ידו. נושאת את תאריך עריכתה, גם הוא בכתב ידו של המצווה.
2. צוואה בפני עדים¹⁹ - נעשית בכתב, נושאת תאריך, נחתמת בידי המצווה בפני שני עדים. המצווה חייב להצהיר בפני העדים כי זו צוואתו, ובאותו מעמד חותמים גם העדים על הצוואה כדי לאשר שהיו עדים לעריכתה בידי המצווה. הצוואה יכולה להיות כתובה בכתב יד או מודפסת, אך החתימות חייבות להיות בכתב ידם של המצווה והעדים, ולהיחתם במועד עריכת הצוואה ולא במועד מאוחר יותר. (מומלץ כי לפחות אחד העדים יהיה עורך דין המתמחה בעריכת צוואות, כדי למנוע מהמצווה טעויות שעלולות לאחר מותו להביא לפסילת הצוואה.)
3. צוואה בפני רשות²⁰ - צוואה בפני רשות היא צוואה הנאמרת בעל פה או מוגשת בכתב בפני שופט, הרשם לענייני ירושה, חבר בית דין דתי או נוטריון. אם הצוואה נאמרת בעל פה היא מוקראת למצווה בידי הרשות, ובסופה יבואו הצהרה, חתימת הרשות ואישור הרשות על מועד עריכת הצוואה וכי הצוואה נערכה בידי המצווה.
4. צוואה שכיב רע²¹ (צוואה בעל פה) - אפשרות זו קיימת רק במקרה שהמצווה נמצא על סף מוות. או רואה עצמו במצב כזה. צוואה בעל פה צריכה להיעשות בפני שני עדים המבינים את שפת המצווה, ועליהם לרשום אותה בזיכרון דברים הכולל את תוכן הציווי, התאריך והנסיבות שהביאו לעריכתה. לאחר מכן יש להקפיד את הצוואה אצל הרשם לענייני ירושה. צוואה בעל פה בטלה לאחר חודש, אם חלפו הנסיבות שהצדיקו את עריכתה והמצווה עדיין בחיים.

חוק הירושה, תשכ"ה-1965

סעיף 1 הירושה - במות אדם עובר עזבונו ליורשיו.

סעיף 2 היורשים - הם יורשים ע"פ דין או זוכים ע"פ צוואה, הירושה היא ע"פ דין אלא אם כן במידה שהיא ע"פ צוואה.

¹⁷ סעיף 18 לחוק הירושה 1965

¹⁸ סעיף 19 לחוק הירושה 1965

¹⁹ סעיף 20 לחוק הירושה 1965

²⁰ סעיף 22 לחוק הירושה 1965

²¹ סעיף 23 לחוק הירושה 1965

סעיף 3 כשרות אדם לרשת-

- א. כל מי שהיה בחיים במות המוריש כשר לרשת אותו.
- ב. מי שנולד תוך 300 ימים לאחר מות המוריש, דינו כדין מי שהיה בחיים במות המוריש, אלא אם כן הוכח שהורתו הייתה אחרי כן.
- ג. לעניין זכויות הירושה של ילד לא משנה אם בשעת לידתו היו הוריו נשואים זה לזה או לא.

סעיף 5 פסלות לרשת-

א) אלא פסולים לרשת את המוריש:

1. מי שהורשע על שגרם במתכוון למותו של המוריש או שניסה לגרום למותו
 2. מי שהורשע על שהעלים או שהשמיד את צוואתו האחרונה של המוריש, או שזייף אותה, או שתבע על פי צוואה מזויפת.
 - ב) מי שהורשע שניסה לגרום למות המוריש והמוריש מחל לו, בכתב או ע"י עשיית צוואה לטובתו, חוזר ונעשה כשר לרשת את המוריש.
- *רשם הירושות: הוא הגוף הרשמי במדינת ישראל שנותן צווי ירושה ו/או צווים לקיום צוואה. מסמך של רשם הירושות הוא מסמך רשמי לכל דבר ועניין.

סעיף 6 הסתלקות היורש מזכותו בעיזבון-

- א. לאחר מות המוריש וכל עוד לא חולק העיזבון רשאי היורש, בהודאה בכתב לרשם לענייני ירושה, להסתלק מחלקו בעיזבון, כולו או מקצתו. או מנה שהוא זכאי לה ע"פ הצוואה כולה, או מקצתה.
- ב. מי שהסתלק מחלקו בעיזבון, רואים אותו במידה שהסתלק כאילו לא היה יורש מלכתחילה. אין הסתלקות לטובת אדם אחר אלא לטובת בן זוגו, ילדו או אחיו של המוריש.

*הסמכות לדון בנושא חוק הירושה נתונה לבית משפט למשפחה ו/או לבית דין רבני בהסכמת כל המעורבים בדבר.

סעיף 10 יורשים מבני המשפחה- יורשים ע"פ דין הם:

1. מי שהיה במות המוריש בן זוגו.
 2. ילדי המוריש וצאצאים, הוריו וצאצאים, הורי הוריו וצאצאים.
- סעיף 11 בן הזוג מקבל את המיטלטלין שיש בבית כולל מכונית הנוסעים ששייכת למשק הבית המשותף. לגבי יתרת העיזבון:
- אם הניח המוריש ילדים או צאצאיהם או הורים האישה יורשת חצי מהעיזבון.
 - אם הניח המוריש אחים, אחיינים או הורי הורים האישה יורשת 2/3 מהעיזבון.
- אם נשאר אחים וצאצאיהם, הורי הורים וצאצאיהם אז יש שני כללים: ראשית האישה יורשת 2/3 מהעיזבון בנסוף במידה והם חיו בדירה שכוללה בעיזבון למעלה מ-3 שנים היא גם מקבלת את הדירה בשלמותה.
- שנית, אם אין אף אחד מכל היורשים בן הזוג מקבל הכל.

סעיף 12 סדר העדיפות בין קרובי המוריש- ילדי המוריש קודמים להוריו, הוריו קודמים להורי הוריו. זאת אומרת כשיש ילדים ההורים לא יורשים. הורים קודמים לאחים לכן אם יש הויים וגם אחים רק ההורים יורדים. כלומר ראשית ילדים, הורים, אחים, הורי הורים.

סעיף 18 4 סוגי צורות צוואות-

-בכתב יד

-בעדים

-בפני רשות

-בע"פ

סעיף 19 צוואה בכתב יד- תיכתב כולה ביד המצווה, תישא תאריך כתוב בידו ותחתם בידו.

סעיף 20 צוואה בעדים- תהיה בכתב, תצוין בתאריך ותחתם ביד המצווה, בפני שני עדים, לאחר שהצהיר בפניהם שזו צוואתו. העדים יאשרו באותו מעמד בחתימת ידם על פני

הצוואה שהמצווה הצהיר וחתם כאמור.

סעיף 22 צוואה בפני רשות- יכול אדם להתייצב בפני שופט ו/או רשם ו/או דיין של בית דין רבני ולומר בפניהם את צוואתו. השופט, הרשם או הדיין ירשמו את הדברים ולאחר מכן יקריאו אותם בפני המצווה, המצווה יאשר שזו צוואתו והשופט, הרשם או הדיין יאשרו בחתימת ידם על פני הצוואה שזו צוואתו של המצווה.

סעיף 23 צוואה בע"פ-

א. שכיב מרע(אדם גוסס) וכן מי שרואה עצמו בנסיבות המצדיקות זאת מול פני המוות, רשאי לצוות בע"פ בפני שני עדים השומעים לשונו.
ב. דברי המצווה, בציון היום והנסיבות לעשיית הצוואה, יירשמו בזיכרון דברים שיחתם בידי שני העדים ויופקד על ידיהם אצל רשם לענייני ירושה. רישום, חתימה והפקדה כאמור יעשו ככל האפשר בסמוך לאחר שניתן לעשותם (כמה שיותר מהר שהם יכתבו את הדברים).
ג. צוואה בע"פ בטלה כעבור חודש ימים לאחר שחלפו הנסיבות שהצדיקו עשייתם והמצווה עודנו בחיים.
*ע"פ המשפט העברי הצוואה בטלה מיד עם התאוששותו של המצווה.

סעיף 25 קיום צוואה על אף פגם או חסר בצורתם-

א. לא היה לבית המשפט ספק באמיתותה של צוואה, רשאי הוא לקיימה אף אם יש פגם בחתימתם של המצווה או של העדים או בתאריך הצוואה או בהליכים המפורטים בסעיפים 20-23 בכשרות העדים.
ב. לא היה לבית המשפט ספק באמיתותה של צוואה בכתב יד ובדבר דעתו של המצווה, רשאי הוא, בנסיבות מיוחדות, לקיימה אף בהעדר חתימה או תאריך כנדרש בסעיף 19.
סעיף 26 צוואה שנעשתה על ידי קטין או על ידי מי שהוכרז פסול דין או שנעשתה בשעה שהמצווה לא ידע להבחין בטיבה של צוואה-בטלה.

סעיף 28 הצוואה מעשה אישי-

א. אין צוואה נעשית אלא ע"י המצווה עצמו.
ב. הוראת צוואה התולה תוקפה ברצונו של אדם שאינו המצווה- בטלה.
סעיף 30 א. הוראת צוואה שנעשתה מחמת אונס, איום, השפעה בלתי הוגנת, תחבולה או תרמית-בטלה.
ב. הוראת צוואה שנעשתה מחמת טעות- אם אפשר לקבוע בבירור מה היה המצווה מורה בצוואתו אילמלא הטעות, יתקן בית המשפט לפי זה את דברי הצוואה. אם אי אפשר לעשות כן- בטלה הוראת הצוואה.
סעיף 35 צוואה לטובת עדים- הוראת צוואה, פרט לצוואה בע"פ המזכה את מי שערך אותה או היה עד לעשייתה או לקח באופן אחר חלק בעריכתה, והוראת צוואה המצווה בן זוגו של אחד מאלה- בטלה.

סעיף 54 פירוש הצוואה-

א. מפרשים צוואה לפי אומד דעתו של המצווה כפי שהיא משתמעת מתוך הצוואה, ובמידה שאינה משתמעת מתוכה.
ב. צוואה הניתנת לפירושים שונים, הפירוש המקיים אותה, עדיף על פירוש שלפיו היא בטלה- "מצווה לקיים את דברי המת".

סעיף 72

א. נתן רשם לענייני ירושה או בית משפט צו ירושה או צו קיום, רשאי כל אחד מהם, לגבי צווים שנתן, לפי בקשת מעוניין בדבר, לתקנם או לבטלם על סמך עובדות או טענות שלא היו בפניו בזמן מתן הצו; ואולם ראה רשם לענייני ירושה שלא להיזקק לעובדה או לטענה שהמבקש יכול היה להביאה לפני מתן הצו, או שיכול היה להביאה לאחר מכן ולא עשה כן בהזדמנות הסבירה הראשונה, יעביר את הבקשה לבית המשפט.
(ב)תוקן או בוטל צו ירושה או צו קיום לפי הוראות סעיף קטן (א), יודיע על כך הרשם לענייני ירושה ברבים ולירשמים על פי דין או לנהנים על פי הצוואה.

פסק דין ת"ע 22121-03-10 - י.ה. ואח' נ' עזבון מ.ה ואח'

2. האב

אישה נשואה הלכה לעולמה והשאירה 4 ילדים בגירים (התובעים) ואת בעלה (הנתבע) לאחר שנפטרה הוגשה בקשת צו ירושה אשר במסגרתה הילדים יצאו מהעזבון לטובת אביהם וניתן צו ירושה קבוע, כי האב הוא הירש הבלעדי. כעבור 32 שנים כאשר האב רצה למכור את הדירה שלו לצד ג, עתרו הילדים לתיקון צו הירושה ולצו מניעה והסבירו כי מעולם לא הסתלקו מהעזבון של אמם, והחתומות שלהם זויפו על ידי אביהם או גורמים מטעמו ולכן יש להורות לבטל את צו הירושה שניתן בשעתו בידי בית המשפט המחוזי בנצרת ולתקן אותו כך שיהיה רשום בצו שהם כירשי מחצית עזבונה של אמם. כיום רשומות הזכויות בנכס, מחציתם על שם האב ומחציתם על שם אשתו השניה של האב.

בית המשפט לענייני משפחה דחה את התביעה מהטעמים הבאים - הכלל הוא כי צו ירושה, כמותו כפסק דין והוא למעשה מכריע (ולפיכך מסיים), את העניין נשוא הדיון בו. לכלל זה יש חריג הקבוע בסעיף 72 לחוק הירושה, המאפשר "לפתוח" מחדש את צו הירושה שניתן ע"י ביהמ"ש, על סמך עובדות או טענות שלא היו בפניו בזמן מתן הצו. גורם כלשהו המבקש לתקן או לבטל את צו הירושה, יכול היה להעלות את הטענות בהזדמנות סמוכה ראשונה למתן הצו ולא עשה כן, אין לרשם הירושה סמכות לדחות הבקשה, אלא היא תועבר לטיפול ביהמ"ש לענייני משפחה היו לתובעים אינספור הזדמנויות ולא פחות מ-32 שנים לבדוק האם אכן ניתן צו ירושה המעגן את זכויותיהם בדירת המגורים של הוריהם וזאת החל מעת מתן צו הירושה, בשנת 1977, דרך נישואי אביהם לאשה אחרת, וכלה בניסיון מכירת הדירה כיום.

התובעים לא מסרו הסבר סביר לשיהוי בהגשת התובענה ולמעשה חלה עליה התיישנות ולכל הפחות שיהוי שמצדיק דחייתה.

ת"ע 8188-01-13
ת"ע 8202-01-13
ת"ע 7626-09-13
ת"ע 7637-09-13
לפרסום

עותק

בפני כב' השופטת ורד שביט פינקלשטיין

בעניין: עזבון המנוחה ס' ב' ב' ז"ל

תובע: ח' פ'

ע"י ב"כ עו"ד אברהם ששון ו/או חגי מאירי

- נ ג ד -

נתבעת: א' ו'

ע"י ב"כ עו"ד יניב גיל

המנוחה גב ס' ב" ז"ל ערכה צוואה בה העניקה את עיקר רכושה לתובע, לפני שנפטרה הייתה זקוקה לטיפול פיזיותרפיה אשר הוענקו לה על ידי התובע, פיזיותרפיסט במקצועו אשר החל לטפל במנוחה באמצעות קופת החולים בה הייתה חברה ולאחר מכן באופן פרטי.

27.11.08 מספר חודשיים לפני כן הוכרזה כחסויה ערכה המנוחה צוואה בה העניקה את רכושה לתובע. לטענת התובע הצוואה היא הכרת תודה של המנוחה כלפי התובע על טיפולו הטוב והמסור. ואילו לטענת הנתבעת היא קורבת משפחה היחידה של המנוחה, צוואה זו נערכה כתוצאה של השפעה בלתי הוגנת של התובע על המנוחה וכן נגועה בדברים לא הגיוניים אשר מחייבים את פסילתה.

הנתבעת היא אחיינית המנוחה והיא היחידה שנשארה בחיים כל משפחתה נספתה בשואה ובן דודה של המנוחה שרד איתה.

המנוחה והאחיינית שמרו על קשר רציף גם כשאר שעברה לגרמניה והיא באה לבקר ושלחה כספיים לאחיינית.

ב24.7.08 המנוחה רשמה טיוטת צוואה אשר ציוותה את זכויותיה בדירה לנתבעת, ואילו את יתרת רכושה ציוותה המנוחה לתובע ולנתבעת בחלקים שווים בניהם.

בית המשפט לענייני משפחה התבסס על סעיפים 25 (א), 26, 30, 35. הנטל להוכחת אמיתות הצוואה: הכלל הנהוג בדיני צוואות הוא שבצוואה תקינה מבחינה פורמאלית יוטל נטל השכנוע על המתנגד/הנתבע להוכחת עילות ההתנגדות הנטענות והוא יחל בהבאת הראיות, ואילו בצוואה הפגומה מבחינה פורמאלית יעבור נטל השכנוע אל מבקש קיום הצוואה והוא גם יפתח בהבאת הראיות. בענייננו, על גבי הצוואה נשוא המחלוקת קיימת אי התאמה בין התאריך הלועזי לבין התאריך העברי. אי התאמה זו הוכרה בפסיקה כפגם צורני בתאריך שניתן לקיימו מכוח סעיף 25 (א) לחוק הירושה. במצב דברים זה נטל השכנוע ונטל הבאת הראיות להוכחת אמיתות הצוואה נשוא המחלוקת, קרי צלילות דעתה של המנוחה לערוך צוואה והעדר קיומן של השפעה בלתי הוגנת ו/או מעורבות פסולה בעריכת הצוואה, מוטלים על כתפי התובע ועליו בלבד (וזאת ללא תלות בסוגיית אי התייצבות הנתבעת לדיונים, כמפורט בפסה"ד) וזאת ברמת ההוכחה הנדרשת על פי סעיף 25 (א) לחוק הירושה. אמנם קיימת בפסיקה גישה חדשה לפיה יש להבחין בין חומרתם של הפגמים בצוואה בכל הנוגע למידת השכנוע הנדרשת

בסעיף 25 (א) לחוק הירושה ושיקול הדעת של ביהמ"ש בהפעלתו. ברם, בענייננו, בשים לב לכך ששלושה אנשים אשר חתמו על הצוואה – המנוחה, עורך הצוואה והעדה לצוואה – לא הבחינו בטעות הנ"ל במועד החתימה על הצוואה ובשל הנסיבות החריגות בענייננו אשר מעוררות ספק בדבר רצונה האמיתי והחופשי של המנוחה לערוך צוואה, ביהמ"ש סבור כי אין מקום להנהיג גמישות ראייתית לזכות התובע במסגרת נטל השכנוע המוטל לפתחו. יכולתה של המנוחה להבין בטיבה של צוואה: כידוע, מהותה של הטענה בדבר אי כשרות המצווה לפי סעיף 26 לחוק הירושה היא במצבו הנפשי, המנטאלי והגופני של המצווה לעת עריכת הצוואה. מן המצווה 'היודע להבחין בטיבה של צוואה' נדרשת מודעות לעובדה שהוא עורך צוואה, להיקף רכוש, מי הם הזוכים על פי הצוואה, את מי הוא מבקש להדיר מן הירושה וכן מודעות לתוצאות עשיית הצוואה על יורשיו. על המצווה להתייחס למציאות הסובבת אותו ולגבש רצון חופשי. לצורך שלילת הכשרות לא די בהעלאת ספקות בלבד. כמות ההוכחה אינה עניין של מה בכך. להוכחת הטענה ניתן להסתייע במסמכים רפואיים אודות המצווה נכון למועד עריכת הצוואה או בסמוך לאותו מועד; בחוות דעת רפואית או אחרת באשר למצבו של המצווה לעת עשיית הצוואה; בעדויות של מי שערך את הצוואה ו/או מי ששימש כעד לה וכן בעדויות אחרות. בענייננו, מכלול העדויות שנשמעו, תומכות ומחזקות את המסקנה שעולה מתוך התייעוד הרפואי החלקי שהוגש כי מצבה הבריאותי של המנוחה בתקופה שלפני ואחרי עריכת הצוואה היה בעייתי ביותר. העובדה כי המנוחה ערכת טיוטת צוואה ושתי צוואות בפרק זמן קצר של 4 חודשים בלבד, תוך ביצוע שינויים מהותיים מבחינת חלוקת רכוש בין יורשיה, מלמדת כי המנוחה היתה שרויה במצב של בלבול, לחץ וחשדנות ולכן פעלה לשינוי רצונותיה. מעבר לכך, עולה כי למנוחה לא היתה יכולת להבין טיבה של צוואה לרבות בנוגע להיקף רכוש ואופן חלוקתו. בנוסף, מצבה הפיזי של המנוחה לעת עריכת הצוואה היה בעייתי: המנוחה נטתה ליפול ולכן מיעטה לצאת מהבית, היתה תלותית ונזקקה למטפלת סיעודית 24 שעות ביממה. בנסיבות אלו, מן ההכרח היה לצרף מסמך רפואי נכון למועד עריכת הצוואה ומשלא נעשה כך, פועל הספק בנוגע למצבה הקוגניטיבי של המנוחה במועד עריכת הצוואה כנגד קיום הצוואה. לאור מורכבות מצבה הבריאותי של המנוחה בתקופת עריכת הצוואה קיים ספק בנוגע לכשרותה לערוך את הצוואה כל שכן בנוגע ליכולתה להבין טיבה של צוואה והחלטיותה למי להוריש את רכוש וספק זה נזקף כנגד אמיתות צוואה.

אי הכרה בחוזי ירושה – האומנם כלל חסר ערך?

חוזי ירושה הוא יצור משפטי מוזר. אדם מתחייב להעביר את רכושו לאחר מותו, בתמורה או שלא בתמורה, ומוותר על זכותו לשנות את החלוקה בצוואה. הוא נעזר בחופש הציווי אשר הדי מוסר לו כדי לכבול את אותו החופש בדיוק. יש בו מ הירושה מצד אחד, שכ מימוש הוא

לאחר המוות, ומ החוזה מצד אחר, שכ כולל הוא התחייבות הזרה לדיני הירושה. כיאה ליצור כלאי, הוא עורר בעיות מושגיות ופרקטיות במשפט הישראלי. לעומת חוק הירושה,¹ שקבע איסור חד משמעי על עריכת חוזי ירושה, הפסיקה לא מצאה טעם באיסור וניסתה לצמצמו.² האיסור נתפס כמגביל את כוחה של המורישה שלא לצור. גג הספרות המשפטית ברובה ראתה באיסור הכבדה מיותרת, ולעתיים מסוכנת.³ בה בעת נראה כי הכלל המשפטי שנקבע אינו חד וברור,⁴ והנושא ממשי להעסיק לעתיים את הערכאות השונות.⁵ במאמר זה אני בוחרת "לשחות נגד הזרם" ולבחו את האיסור בקריאה

השוואה בין המשפט הישראלי לבין המשפט העיברי

הזכאות לרשת :

על פי המשפט העברי הבנים בלבד זכאים לרשת את האב, לעומת זאת לבנות אין שום זכות לרשת, רק במידה ואין בנים הבנות יורשות. על פי המשפט הישראלי החלוקה נעשית ע"פ רצונו של המנוח בצו ירושה.

תוקפה של ירושה בעל פה :
על פי המשפט העברי " מצווה לקיים את דברי המת", כאשר כוונתו של המוריש הוא
בכוונה לתת זהו כלל מספיק שהצוואה תהיה תקפה.

על פי המשפט הישראלי החוק מחייב נוכחות 2 עדים לפחות על מנת שהצוואה תהיה
תקפה, בדרך כלל העדיפות היא לצוואה בכתב.

חלקו של הבכור בירושה :
על פי המשפט העברי הבן הבכור במשפחה מקבל כפול משאחר אחיו.
על פי המשפט הישראלי החלוקה נעשית לרוב שווה בשווה בין האחים ואין שום עדיפות
לאח הבכור.

רשימה ביבליוגרפית

חקיקה
חוק הירושה התשכ"ה 1965

פסיקה
ת"ע 22121-03-10 י.ה. ואח' נ' עזבון מ.ה. ואח'

ח' פ'
ע"י ב"כ עו"ד אברהם ששון ו/או חגי מאירי נגד

א' ו'
ע"י ב"כ עו"ד יניב גיל

מאמרים
שלי קרייצר לוי – אי הכרה בחוזי ירושה – האומנם כלל חסר ערך?
file:///C:/Users/ASUS/Downloads/%D7%9E%D7%90%D7%9E%D7%A8%20%D7%9E%D7%A9%D7%A4%D7%98%20%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C%D7%99%20%D7%99%D7%A8%D7%95%D7%A9%D7%95%D7%AA%20(1).pdf

משפט עברי
ספרות הפסיקה
תנד, משנה, תלמוד, רמב"ם, שו"ע

ספרות השו"ת
-אינצקלופדיה יהודית ירושה על פי אתר דעת
<http://www.daat.ac.il/encyclopedia/value.asp?id1=70>
-צוואה כהלכה במשפט העיברי
<http://www.daat.ac.il/daat/maamar.asp?id=140>

